

«ՍԻՐԵՑԷՔ ԶԵՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ»

Դժուարահասկնալի խօսքեր եւ մանաւանդ անհանդուրժելի պատուէրներ կը կարծուին ըլլալ Յիսուս Քրիստոսի աստուած-պատգամ հրահանգները: Երբ սիրենք, հաւատանք եւ մեծարենք ազգային հերոս մը, կը ջանանք ըմբռնել նաեւ անոր հրահանգած պատուէրները եւ հնազանդիլ անոր հրամաններուն, մանաւանդ երբ ուխտեալ ու նուիրուած անդամներն ենք անոր շարքերուն: Ո՞վ է այն փետային որ պիտի համարձակէր բողոքել որ մեծաւորին տուած հրամաններուն, որքան որ ալ այդ հրամանները իրեն անտրամաբանական բուէին:

Մարդկութիւնը փրկելու համար նահատակուող, իր Հօրը կամքը կատարելու համար անձնուրացօրէն խաչուող Յիսուս Քրիստոս կ'ըսէ.

«Սիրեցէ՛ք ձեր բշխամիները, օրհնեցէ՛ք ձեզ անիծողները, բարիք ըրէ՛ք ձեզ ատողներուն եւ աղօթեցէ՛ք անոնց համար, որ ձեզ կը չարչարեն ու կը հալածեն, որպէս զի ըլլա՛մ որդիները ձեր Հօր, որ երկինքն է. քանի որ ան իր արեգակը կը ծագեցնէ չարերուն ու բարիներուն վրայ եւ անձրեւ կը դրկէ արդարներուն ու մեղաւորներուն հաւասարապէս».. Մատթ. Ե. 44-45:

Անհանդուրժելի եւ դժուարահան պատուէրներ են վերոյիշեալ յորդորները, մանաւանդ հայու մը համար որ ո՛չ միայն քաղաք է մահուան շուքի (Մեծ Նդեռնի) ձորին մէջ, այլ սպաննուած ու յօշոտուած է մարդակերպ գազաններէն: Զեմ ջանար պզտիկցնել հայուն դէպի վերելք՝ բարձրացնող ելարանին զոհողութիւնները, այլ կը փորձեմ եւ նիգ կը թափեմ ըմբռնելու մեր Տիրոջ հրահանգը՝ «Սիրեցէ՛ք ձեր բշխամիները»

պատուէրը: Որովհետեւ կը սիրեմ Ձինքը ու կը վստահի՛մ իր գերբնական իմաստութեան:

Ուղիղ ըմբռնելու համար մեր Տիրոջ պատուէրը, կարդալու ենք սոյն հրահանգը Անոր պարունակի՛ն եւ շրջագիծին մէջ: Առաջին. մարդասէր Յիսուս Քրիստոս չ'ըսեր. «Սիրեցէ՛ք ձեր վրայ յարձակող, բալանող եւ ձեր աղջիկներն ու կիները բռնաբարող բշխամիները»: Երկրորդ. Յիսուս Քրիստոս՝ իրեն աշակերտող հաւատարիմներուն չ'հրահանգեր ըսելով.

«Կռապաշտ Յազկերտներու քանակը դիմաւորեցէ՛ք վարդափիւս մանեակներով եւ թող տուէ՛ք որ ձեզ ու ձեր գաւակները վերադարձնեն Մագտէական հաւատքի»:

Յիսուս Քրիստոսի ունկնդիր ժողովուրդը՝ (Լեւան Քարոզը մտիկ ընող հրէաստանի ժողովուրդը) ինքնապաշտպանութեան գացող քանակի մը գիւնուորները չէին: Յիսուս Քրիստոս արձակեց՝ «Սիրեցէ՛ք ձեր բշխամիները» հրահանգը, յարաբերաբար, աշխարհի քաղաքականապէս ամենակայուն ու խաղաղ ժամանակաշրջանին մէջ:

Յիսուս Քրիստոսի ժամանակակից հրեաներու բշխամիները աւելի գաղափարակա՛ն բշխամիներ էին՝ հեղինակաւորութիւնը (յոյն-հռոմէական կրօնահաւատալիքները, որոնց մէջ կը ձուլուէր քաղմաթիւ հրեայ նոր սերունդը) եւ Սամարացիները, որոնք հրեաներու կողմէ՛ն ճանչցուած էին որպէս աղանդաւորներ՝ իրենց կրօնքը եղծանողները:

Մեծն Աղեբսանդը ու Պոմպէոս զօրավար երբ գրաւեցին Հրէաստանը, քնաւ երբեք հրեաներու հաւատքին չ'զրպան

եւ գանոնք կրօնափոխ ընել չջանացին, այլ միայն հարկատու:

Սասանեան պետութիւնը, Բիւզանդական կայսրութիւնը, Արաբական արշաւանքը եւ թուրք ասպատակող խուժանը ջանացին հաւատափոխ ընել հայը, գրաւել անոր ինչքերը եւ առեւանգել անոր կինն ու զաւակները: Եթէ կը սխալիմ, կարդացէ՛ք Եւնիչերիներու բանակին ծագումը եւ անոր կազմակերպութիւնը: Նոյնպէս անհասկնալի մնացած է հայերու համար, խաչապա՛շտ եւ «աստուածապա՛կ» ցարերու իրար-յաջորդ կառավարութեանց թշնամական դիրքը հայերու հանդէպ:

Մարդկութեան հանդէպ սէրը կամ «մարդասիրութիւնը» նոր նիւթ մըն է մարդկային փաղափարքութեան եւ ժողովուրդներու ըմբռնումին մէջ: Քրիստոսն առաջ ամէն օտարական թշնամի կը սեպուէր: Ընկերսիրութիւնը չէր անցներ փաղափ մը պարիսպներէն դուրս: Մարդասիրութեան գաղափարը՝ սովահար երկիրներու ուտելիք հասցընել եւ քարեգործական համաշխարհային հեռանկարը, խորհուրդն ու մտայղացումն է Յիսուս Քրիստոսի, որ կը գտնուի «Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները» հրահանգին մէջ:

Յառաջդիմական եւ մարդասիրական գաղափարներու եւ իրողութիւններու ընդհանուր յեղաշրջում մը ստեղծեց Յիսուս եւ զօրացուց ազատագրական շարժումը, թէ՛ հոգիի եւ թէ՛ մարմնի:

Այո, մարդ արարած կը կառավարուի սուրով, իսկ գաղափարով ան կը փաղափարէր ու հետեւելով աստուածառաք Վարդապետին ան կը դառնայ «Նոր Մարդ», սուրբ, նման Մարիամ Մագդաղենացիին, ու մարդասէր՝ Զակէոսին:

Մարդկային յարաբերութեան մէջ

անկիւնադարձ կերտող Յիսուս՝ չ'ըսաւ երբեք. «Սիրեցէ՛ք ձեր երկիրը ասպատակող եւ ձեզ հաւատափոխ ընող քարքարոս ազգերը»: Աստուածայայտնի Վարդապետ Յիսուս չ'ըսաւ. «Սիրեցէ՛ք ներխուժող վայրագ արշաւագործները»: Յիսուս Քրիստոս խօսեցաւ անհատի՛ն եւ անհատակա՛ն նախածնունդեան մասին: Մեր Տէրը հոռետրական կամ փաղափարեւա՛ն ճառախօսութիւն չ'ըրաւ Հռոմի խորհրդարանին մէջ նման Սենեկայի եւ Կեսարի: Նազովրեցի Քարոզիչը փաղափային իշխանութեան աշխարհային գաղափարաբանութեամբ չգրադեցաւ, այլ ջանաց անհա՛տը փոխակերպել դէպի քարին, դէպի մարդասէրը եւ դէպի սուրբը:

Յիսուս Քրիստոսի աստուածաբարբառ խօսքերը եւ անոնց ամբողջութիւնը երբ սերտեմք, չենք կրնար անտես ընել Անոր մահապատիժի վերաբերեալ խիստ ակնարկութիւնները կամ պատեհազմի համար առնուելիք նախազգուշութիւնները: Յաղթական Յարութենէն յետոյ երբ Յիսուս Քրիստոս ուղարկեց Իր առաքելները աշխարհ, որ փրոզեն եւ ուսուցանեն Իր տիեզերական կեանքի ճշմարտութիւնները եւ նամբան, պատուիրեց անոնց ըսելով.

«Սորվեցուցէ՛ք անոնց պահել այն ամէնը, ինչ որ պատուիրեցի ձեզի»..

Մատթ. ԻԸ. 20:

Աշակերտներուն առաքելութիւնը ո՛չ թէ իրենց Յարուցեալ Տիրոջ ֆանի մը ճշմարտանման գաղափարները տարածել եւ ուսուցանել էր, այլ կեանքի բոլոր ոլորտները քափանցող Քրիստոս յայտնապէս պատուիրեց Իր հաւատարիմներուն, որ փրոզեն եւ ուսուցանեն Իր ամէ՛ն պատուէրները:

«Պատուէր» բառը սոյն համարին մէջ իր յունարէն բնագրական իմաստով հրամայել կը նշանակէ: Այլ խօսքով՝

վնոարեկ ատեանի վնիռ: Մշտաշող Քրիստոս ոչ միայն չի՝ խնդրեր, չի՝ հայցեր կամ խնդրանք չի՝ ներկայացնել իր աշակերտներուն, որ տարածեն իր նառագայրող յաւերժարոյր նշմարութիւնները, այլ կը հրամայէ, որ պահեն բոլոր պատուէրները: Ոչ միայն այն պատուէրները, որոնք հաճելի կը բուին իրենց քաղաքներին, այլ առաւել անոնք, որոնք ենթակայէն պիտի պահանջեն գերագոյն գոհողութիւն՝ ուրանալ անձը եւ անոնք խաչը ու հետեւի վարդապետին:

Եկեղեցիներ, մանաւանդ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ բեկեկուած են, որովհետեւ իւրաքանչիւր յարանուանութիւն, փոխանակ հմտանալու Քրիստոսի բոլոր պատուէրներուն, կը փարգէ ու կ'ուսուցանէ իր նախասիրած, իր երկրին հաշտոյն յարմարած, իր անդամներուն հաճելի երեւցած պատուէրները, գաղափարները եւ վարդապետութիւնները: Ներկայ եկեղեցիներու մեծ դժբախտութիւնը այն է, որ փարգիչներ առանց աշակերտելու Յիսուս Քրիստոսի, կը փարգեն ու կ'ուսուցանեն ա՛յն ինչ որ աստուածաբան տիտղոսաւորները յարմար սեպած են: Որպէս ապացոյց յիշեցէ՛ք Գերմանիոյ եկեղեցիները, որոնք բեքեցան Հիթլերեան գաղափարաբանութեան՝ համաշխարհային երկրորդ Պատերազմին:

«Թշնամի» բառին մասին Յիսուս Քրիստոս միայն «Սիրեցէ՛ք ձեր թշնամիները» չէ քսած: Ան «Թշնամիներու» մասին յաւելեալ ակնարկութիւններ ալ ըրած է: Ան՝ իր նշմարտարոյր ապրումէն հորիզոն մը քացաւ, որ կը յստակացնէ եւ մարդկային տրամաբանութեան ու ազգային հարցերու կնեռոտ բնուկները կը լուսաւորէ ու կ'իմաստաւորէ:

Մարդեղութեան փրկարար Զօրութիւն Քրիստոսի խօսքերը պէտք է

մեկուսացունի իրարմէ, այլ անոնք գոյութիւն ունենալու են յարաբերութիւններու համակարգով: Քարոզիչ մը կամ Աստուածաշունչ վարդապետող մը համակարգելու է Քրիստոսի տուած պատճառաբանութիւնները եւ մեկնաբանելու է անոնց համադրեալ նշանակութիւնը: Արուեստն իսկ մտքի եւ հոգիի նուրբ ու ազնիւ բազմերանգ երեւակայութիւններուն ու ապրումներուն համադրոյթն է:

Տեսնենք թէ յաւերժաւանդ խորհուրդ Յիսուսի՝ նշ կ'ըսէ պատերազմի, մահապատիժի, թշնամիներու, եւ սուր վերցնելու մասին: Բացարձակապէս ներքի չէ՝ ոեւէ հաւատացեալի մը, Քրիստոսի աշակերտողի մը եւ վարդապետողի մը համար ըլլալ քաղաքի եւ միայն իր հաշտոյն եկած մէջքերումները ընել ու վերագրել զանոնք մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի:

1.- Պատերազմի մասին գերագոյն իրականութիւն Քրիստոս կ'ըսէ.-

«Ո՞ր թագաւորը, եթէ պատերազմելու երթայ ուրիշ թագաւորի մը դէմ, նախ չի նստիր եւ չի խորհիր թէ տասը հազարով կրնա՞յ դիմադրել անոր, որ քսան հազարով կու գայ իր վրայ: Ապա թէ ոչ, մինչ ան դեռ հեռու է, պատգամաւորութիւն դրկելով՝ խաղաղութիւն կը խնդրէ» Ղուկ. ԺԴ. 31-32:

Խօսքի եւ գաղափարի Զօրութիւն Քրիստոս երբ կ'արտայայտուի պատերազմի մասին, Ան չ'արտայայտուիր որպէս նախադրեալ ու գաղթատիրութիւն կերտող բարբարոսի մը մասին, այլ ինքնապաշտպանութիւն փորձող, իր հաւատքին ու արեւակիցները պաշտպանող թագաւորի մը մասին կը խօսի Ան: Ուշադրութեամբ կարդանք Յիսուս Քրիստոսի իմաստուն խօսքերը. «որ քսան հազարով կու գայ իր վրայ:» Խաղաղութեան Իշխան Յիսուս, «տասը

հազարով» պատերազմի գացողը կը ներկայացնէ որպէս ինքնապաշտպանութեան ազատամարտիկը: Ապա թէ ոչ խաղաղութեան Իշխանը պատերազմի կոչ պիտի չ'ընէր:

Որպէս Հայ Քրիստոնեաներ, Աւարայրի նակատամարտը շփոթելու չե՛նք Արեւմտեան հզօր պետութիւններու անխիղճ գաղթատիրական պատերազմներուն հետ երբ 1830ին Ֆրանսական կառավարութիւնը բանակ մը ցամաքահանում ընելով գրաւեց Ալեքսանդրիան, այն պատրուակով, որ Ալեքսանդրիայի բարձրագոյն պետը անարգած էր Ֆրանսայի դեսպանը...: Անգլիա եւ Ֆրանսա, իրենց շահերէն տարուած, իրենց հողատարութիւնը պարտադրեցին Արաբներուն վրայ: Բռնատիրական պարտադրութեամբ Մեծն Բրիտանիա գաղթատիրութիւններ հաստատեց Հնդկաստանի եւ Ափրիկէի մէջ: Եւրոպական պատերազմներուն եւ ոչ մէկը ինքնապաշտպանութեան կամ հաւատքի՝ ազատութեան համար գործադրուեցաւ, այլ ազահութեան եւ հարստութեան տիրանալու համար:

Հայ դիւցազուններ, առանց բացառութեան, Տրդատ թագաւորէն ասդին կոռուեցան ու մեռան ո՛չ թէ ծառայապաշտական նպատակներու համար, այլ հաւատքի՝ ինքնապաշտպանութեան եւ ազատութեան գոյնը պաշտելու համար:

2. Մահապատիժ: Ի՞նչ կը կարդանք Աւետարաններու մէջ մահապատիժի նկատմամբ:

ա. «Ուրիշներ ալ բռնեցին անոր ծառաները, անպատուեցին ու սպաննեցին: Իսկ թագաւորը, երբ լսեց, բարկացաւ եւ իր զօրքը դրկեց ու բնաջնջեց սպանողները եւ այրեց անոնց քաղաքը» Մատթ. ԻԲ. 6-7:

բ. Վերջին Դատաստանին. «Այն ատեն ան պիտի ըսէ իր ծախ կողմը

եղողներուն. Անիծեալներ, հեռացէ՛ք ինձմէ դէպի յաւիտեանական կրակը, որ պատրաստուած է Սատանային եւ իր հրեշտակներուն համար»։ Մատթ. ԻԵ. 41:

Գ. «Բայց իմ թշնամիներս, որոնք չէին ուզեր որ ես թագաւորեմ իրենց վրայ, այստեղ բերէ՛ք եւ սպաննեցէ՛ք իմ առջեւս»։ Դուկ. ԺԹ. 27:

Դ. «Եւ անոնց (չարերուն) թիւը ծովու աւազին չափ է. անոնք պիտի ելլեն երկրի ամբողջ լայնութեան վրայ եւ պիտի շրջապատեն սուրբերու բնակներն ու սիրելի քաղաքը: Եւ երկինքէն, Աստուծմէ կրակ պիտի իջնէ ու պիտի լափէ զանոնք եւ անոնց զօրագլուխը Սատանան, որ մոլորեցուց զանոնք. ան պիտի նետէ զանոնք կրակի եւ ծծումբի լիւնի մէջ, ուր կը գտնուէր զազանը, ինչպէս նաեւ սուտ մարգարէն»։ Յայտ. Ի. 8-10:

«Իսկ գալով ծոյլերուն (աստուածային տաղանդը չգործածողներուն) ու անհաւատներուն, ոճրագործներուն եւ պոռնիկներուն, կախարդներուն եւ կոպակաշտներուն, հմայողներուն եւ բոլոր ստախօսներուն՝ ամբարիշտներուն, անոնց բաժինը ծծումբով եւ կրակով այրող լիւնի մէջ է՝ որ երկրորդ մահն է»։ Յայտ. ԻԱ. 8:

Արշալոյսի պէս փնփուշ Յիսուս, բացայայտեց երկնաւոր Հօր սէրը, ողորմութիւնը եւ երկայնամտութիւնը հանդէպ մարդ արարածին, ո՛չ որովհետեւ Աստուած միամիտ, դիւրահաւ (naïve) եւ վեճականութիւն չունեցող Արարիչ է, այլ՝ «Աստուած ուզեց ցուցնել իր բարկութիւնը եւ յայտնի դարձնել իր զօրութիւնը, ան որ մեծ համբերատարութեամբ համբերութիւն ցոյց տուաւ կորստեան համար պատրաստուած բարկութեան անօթներուն հանդէպ, որպէս զի յայտնի դարձնէ իր

փառփին հարստութիւնը ողորմութեան անօրնեքուն վրայ գոր պատրաստեց փառփին համար»... Հոռմ. Թ. 22-23:

Հայաստան աշխարհ նահատակներու երկիր է, սուրբերու աղօթով թաքաւում եւ մարտիրոսներու արեամբ ոռոգում: Եթէ կը կարծուի, թէ մեր անգերեզման նահատակները մեռած ու կորած են, այդ կարծիքը ո՛չ միայն անհաւատութիւն է, այլ անմտութիւն եւ անտրամաբանութիւն: Քրիստոնէութիւնը հարուստ է գիտակցակա՛ն նահատակութիւններու հերոսական օրինակներով: Իր թիւին համեմատութեամբ, հայութիւնը առաւելագոյն նահատակութիւնը տուած է:

Աստուած, որքան որ սէր է, ողորմութիւն եւ գթութիւն, Անոր արդարութիւնն ու իրաւունքը նշանֆան ալ սուր է ու վնդական: Մեր սուրբերն ու նահատակները հերոսաբար, յոյսով ու հաւատով՝ փալեցին հայ Գողգոթայի խաչելութեան եւ նահատակութեան առաջնորդող ճամբայէն: Վարդանի նահատակութեամբ Աւարայրի ճակատամարտը չէ՛ վերջացած: Անոնց՝ 1036 մարտիրոսներուն վրայ աւելցած են հազարաւորներ, որոնք յարութեան օրը պիտի լսեն կենդանացնող կարգախօսը իրենց Տիրոջ որ պիտի որոտայ ու թնդայ:

«Զեր դարաւոր շիրիմներէն վե՛ր կացէ՛ք, ազատութեան նահատակներ»:

3. Ժամանակաւորը յաւիտենականին հետ կամրջող Յիսուսի խօսքերն ու պատուէրները ո՛չ պարզ են ու ոչ ալ կենդոտ, այլ խորաբանիւն: Պատե՛հը: Որպէս զի Սատանան՝ ճշմարտութեան հակառակորդը, իր բոլո՛ր խորամանկութիւնովն ու ամբարտաւանութեամբ, շփոթի ու իր ռազմավարութեան մէջ ծախողի: Աստուած Իր Սուրբ Հոգիով կրնայ քացատրել՝ Իր Միածին Որդւոյն թափուն յայտնութիւնները աղերսող Իր հաւատարիմ ծառանքուն:

Նազովրեցի Մարգարէն Իր մատնութենէն քանի մը ժամ առաջ կ'արձակէ երկու հակադրական կարծումած պատուէրներ.

ա. Յիսուս ըսաւ անոնց. «Երբ ձեզ դրկեցի առանց քսակի, մախաղի եւ կօշիկներու, միթէ ոեւէ քանի կարօ՞տ մնացիք»: Եւ անոնք ըսին. «Եւ ոչ մէկ քանի»: Ապա ըսաւ. «Իսկ հիմա ով որ քսակ ունի՝ թող առնէ. նոյնպէս եւ՝ մախաղ. իսկ ով որ չունի՝ թող ծախէ իր զգեստները եւ իրեն համար սուր գնէ»... Դուկ. ԻԲ. 35-36:

բ. Եւ ահա Յիսուսի հետ եղողներէն մէկը ձեռքը երկարեց եւ իր սուրը հանեց ու հարուածեց քահանայապետի ծառային եւ կտրեց անոր ականջը: Այն ատեն Յիսուս ըսաւ անոր. «Քու սուրդ ետ իր տեղը դիր, որովհետեւ անոնք որ սուր կ'առնեն՝ սուրով պիտի իյնան»... Մատթ. ԻԶ. 51-52:

Երբ քննադատելու մտքով կամ հպանցիկ ականարկով դիտենք Յիսուս Քրիստոսի զոյգ հրահանգները, անոնք այնպէս կը թուին մեզի, թէ Ան շփոթութեան մէջ է, կամ գաղափարական հակադրութեան:

Հայ ազգային դրօշը հակադրութիւն մըն էր մինչեւ վերջերս, իսկ այսօր ան դադրեցաւ մտածողական ներհակութիւն ըլլալէ ու դարձաւ համայն հայութեան հպարտանք: Նոյնպէս ալ, մեր Փրկչին վերոյիշեալ երկու հակադիր կարծումած պատուէրները իրար կը լրացնեն, եթէ թափանցենք սոյն պատուէրներուն խորքը:

Մարդկային ողբերգութեան տրաման ապրող Յիսուսի առաջին պատուէրն էր. «Թող ծախէ զգեստները եւ իրեն համար սուր գնէ»: Ինչո՞ւ: Որպէս զի գինումը ըլլայ, ոչ թէ գործածելու համար, այլ միայն ի հարկին: Լուսեղէն Յիսուսի երկրորդ պատուէրն

էր, Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ. «Քու սուրդ ետ իր տեղը դիր, որովհետեւ անոնք որ սուր կ'առնեն՝ սուրով պիտի իյնան»։ Մեր Տէրը չի՛ պատուիրեր որ սուր չվերցնեն։ Ան սուր գործածելը չ'արգիլեր, այլ հետեւա՛նք կը նախաձայնէ՝ «սուրով պիտի իյնաս» ըսելով։

Այլ խօսքով, եթէ կ'ուզես պատշպանել հաւատքի եւ ընտանիքի սուրով, մի՛ ակնկալիր, որ բու արդար կոխիդ համար դուն անպարտելի պիտի ըլլաս։ Մի՛ կարծեր որ հաւատքի պատերազմին մէջ դուն պիտի չվնասուիս։ Եթէ Հայրենիքի եւ հաւատքի ինքնապաշտպանութիւն պիտի փորձես, գիտցած եղիր, որ կրնաս դո՛ւն ալ սպաննուիլ։ Այս աշխարհի իշխանութեան շրջանին, ես իրաւունք չունիմ բեզ պաշտպանելու, եթէ սուր վերցնես։ Եթէ մեռնիլ յանձն կ'առնես, կրնաս սուր վերցնել։

Ոչ որովհետեւ Սատանան աւելի հզօր է Աստուծմէ, այլ այս աշխարհը ներկայիս Սատանայի իշխանութեան ներքեւ է։ Օրինակ, Միթէ Իրանի Այաթոլլա բռնատէրը Ամերիկեան պետութենէն աւելի՞ զօրաւոր էր, որ Միացեալ Նահանգները չկրցան ազատագրել իրենց դեսպանատան առեւանգուած պաշտօնեաները։ Ո՛չ, այլ Միջազգային

Օրէնքներ կան, որոնք պարտ էին յարգուիլ։

Յիսուս Քրիստոսի ժամանակակից հրեայ ժողովուրդի ենթագիտակցութեան մէջ, Դանիէլ մարգարէն ու իր երեք ընկերները՝ Սեդրաֆ, Միսաֆ եւ Աբեղնագովի մահուանէ զերծ ըլլալը խոր ազդեցութիւն գործած էր, մանաւանդ ծայրայեղ հրեայ ազգայնականներու մտքին վրայ։

Երբ համակարգենք տրուած պատճառաբանութիւնները եւ արտաբերենք անոնց համադրական նշանակութիւնը, մենք զմեզ մօտեցուցած կը գգանք մեր Տիրոջ պատուէրներու իմաստին, եւ անստուեր Լոյս Յիսուսի մէջ կ'անհետանան հակադրութիւնները։ Ներհակ եւ իրերամերժ կարծուած գաղափարներն ու պատուէրները կը դառնան իրար լրացուցիչ ու կը մասնակցին գեղեցկացնելու եւ հարստացնելու ըմբռնումի ճանապարհը։ Մարդկային հոգին բարդ է, անոր ըմբռնումներու, ապրումներու ձեւերն ու կերպերը բազմակողմանի են։ Անոնց իւրաքանչիւրը իր արտայայտութեան եւ հասկացողութեան լեզուն եւ առանձնա-յատկութիւնները ունի։ Հաւատացեալի մը ըմբռնումը պարտի գոյանալ գիրին եւ գիրէն անդին հոգեկա՛ն ըխումներու ճամբով։

ԱԼՊԷՌ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ